

Частина перша

Біографія Чона До

Мати Чона До була співачкою. Тільки це розповідав про неї батько Чона, Начальник сиріт. Він тримав її фотографію у своїй кімнатці в «Довгому майбутньому». Мати була гарна з лица — на фото великі очі дивляться кудись убік, із трохи стиснутих губ немовби готове зірватися ще не вимовлене слово. Оскільки всіх красивих жінок із провінції звозили до Пхеньяна, то, вочевидь, з матір'ю Чона До сталося саме так. Справжнім доказом того був сам Начальник сиріт. Ночами він пив, і сироти з бараків чули його плач і голосіння, якісь нерозбірливі спроби домовитися з тієї жінкою на фотографії. Тільки Чонові До було дозволено втішати його й урешті забрати з його рук пляшку.

Як найстарший хлопчик у «Довгому майбутньому», Чон До мав певні обов'язки: розподіляв їжу, приписував кожному нари, перейменовував новоприбулих хлопчиків відповідно до списку 114 Великих Мучеників Револуції. І Начальник сиріт серйозно ставився до того, щоб не виділяти з-поміж інших свого сина, єдиного хлопчика в «Довгому майбутньому», який не був сиротою. Якщо в кролятнику було брудно, то на ніч у ньому замикали саме

Чона До. Коли хтось із хлопців намочував нари, саме Чон До мусив відшкріпати з підлоги замерзлу сечу. Чон До не хвалився перед іншими, що він — син Начальника, а не просто дитина, яку батьки «загубили» дорогою до табору 9-27. Коли б хто хотів розібратися, то для нього це було б очевидним: Чон До потрапив до табору раніше за всіх інших, і його ніхто не всиновив саме тому, що батько б нікому свого єдиного сина не віддав. Цілком розумним було припустити, що коли матір хлопця забрали до Пхеньяна, то батько влаштувався на єдину роботу, яка дозволяла йому водночас і заробляти на життя, і доглядати сина.

Найпевнішим свідченням того, що жінка на фотографії — мати Чона До, була та безжальність, із якою Начальник сиріт його карав. Це могло означати тільки те, що в особі Чона До він бачив щоденне нагадування про той непроминальний біль і образу, які відчув, утративши дружину. Тільки батько, який несе в душі таке страждання, може забрати в сина взимку чоботи. Тільки справжній батько, з плоті й крові, може припекти сина розжареною лопатою для вугілля.

Уряди-годи групу дітей переводили з табору на якийсь завод, а навесні люди з китайським акцентом приходили вибирати когось для себе. Або ж будь-хто, здатний нагодувати дітей і піднести пляшку Начальникові, міг забрати їх на день. Навесні вони насипали пісок у мішки для баласту, узимку залізними ломачами збивали кригу біля причалів. У цехах — за миску холодної локшини вигрібали лопатами жирні кучеряві металеві обрізки. А найкраще годували на залізниці: там давали наваристий пряний суп. Якось, прибираючи в товарних вагонах, діти вимітали звідти рештки порошку, схожого на сіль. А щойно спітніли — стали повністю червоні: і руки, і обличчя, і зуби. Потяг був

завантажений хімікатами для фабрики, де виробляли фарби. Кілька тижнів діти так червоними й ходили.

А потім був рік Чучхе 85-й, повені. Три тижні лив дощ, але з гучномовців ані слова не чути було про змиті водою тераси, знесені дамби, про села, які повалилися одне на одне, підхоплені потоком. Армія була зайнята: рятували від повені завод «Сунлі-58», тож хлопцям видали мотузки та багри з довгими ручками, щоб виловлювали людей з річки Чхонджин, поки тих не знесло до гавані. Воду суцільно вкривали дрова й колоди, бочки з-під бензину, діжки від сортирів. На поверхні гойдалися тракторна шина, радянський холодильник. Дітям було чути, як по річковому дну гуркотять товарні вагони. Пронесло мимо навіс від військового фургона, за який відчайдушно чіплялася ціла сім'я. І тут із води висунулася молода жінка з безмовно розкритим ротом, сирота на ім'я Бо Сон простяг їй руку — і його теж забрав потік. Бо Сон прибув до сирітського табору слабким хлопчиком, і, коли виявилось, що він не чує, Чон До дав йому ім'я Ун Бо Сон¹ на честь 37-го Мученика Революції, котрий, як відомо, заткнув вуха землею, щоб не чути звуку пострілів, які він без ліку спрямовував у японців.

Але хлопці продовжували гукати його: «Соне, Соне!» — і бігли понад річкою туди, де мав би опинитися Бо Сон. Промчали вони повз зливні труби сталеплавильного заводу «Зрівняння», грузькими переходами між соляними ямами Рьонсона, але Бо Сона більше ніхто так і не побачив. Хлопці зупинилися вже біля бухти, де темні води рясніли людьми — тисячі тіл відчайдушно гойдалися, боролися з хвилями, нагадуючи здалеку грудки липкої пшонки, яка

¹ У корейців, як і в інших народів Далекого Сходу, прізвище заведено подавати перед ім'ям.

починає ворушитися й підстрибувати, коли нагрівається сковорода.

Хоча вони про це ще не знали, то був початок голоду — спочатку зникли електрика й залізничне сполучення. Коли затихли заводські гудки, Чон До зрозумів, що справи погані. У якийсь момент рибальське судно вийшло на промисел і не повернулось. Із зимою прийшло чорне обмороження, старі люди заснули й не встали. То були перші місяці, ще до того, як почали їсти кору. Гучномовці називали голод «важким березнем», але той голос ішов із Пхеньяна. Чон До ніколи не чув, щоб у Чхонджині це називалося такими словами. Те, що діялося, не потребувало назви — то просто було все: кожен відгризений і з'їдений ніготь, кожен рух повіки вгору після прокидання, кожен похід до сортиру, коли вичавлюєш із себе грудки тирси. Коли ж надія померла, Начальник сиріт пустив на дрова нари, і хлопці спали навколо жаровні, що жевріла всю їхню останню ніч. Зранку Начальник зупинив на дорозі радянський «цир» — військовий фургон, який у народі прозивали «вороном» через чорний тент позаду. Залишилося тільки дванадцятьоро хлопчаків — якраз стільки вміщувалося в кузові. Урешті, усім сиротам була одна дорога — в армію. Отак чотирнадцятирічний Чон До став солдатом підземель, спеціально навченим мистецтва бою за нульової видимості.

Там і знайшов його вісім років по тому офіцер Со. Старий, власне, спустився під землю подивитися на Чона До, який зі своєю командою був на нічному завданні в тунелі, що тягся під демілітаризованою зоною на десять кілометрів, мало не до передмість Сеула. Із підземелля вони завжди виходили спиною вперед, щоб очі звикли до світла, — і Чон До мало не наскочив так на офіцера Со, чиї плечі й добре розвинений торс свідчили